

ганізована креативна взаємодія та творча діяльність у групі, спільне пізнання і генерація ідей.

Перспективним напрямом подальших досліджень може бути розробка спеціальної технології, яка б дала змогу формувати здібності до творчості студентської молоді.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
2. Савенков А.И. Одаренные дети в детском саду и школе : учеб. пособ. для студ. высш. педаг. учеб. заведений / А.И. Савенков. – М. : Академия, 2000. – 232 с.
3. Современный словарь по педагогике / сост.: Е.С. Рапацевич. – М. : Современное слово, 2001. – 928 с.
4. Дружинин В.Н. Психология общих способностей / В.Н. Дружинин. – СПб. : Питер Пресс, 1999. – 368 с.
5. Аличева Е.Г. Творческая одаренность и условия ее развития / Е.Г. Аличева // Психологический анализ учебной деятельности. – М. : ИП РАН, 1991. – С. 7–17.
6. Психология развивающейся личности / под. ред. А.В. Петровского ; Научн.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. – М. : Педагогика, 1987. – 240 с.
7. Роджерс Н. Творчество как усиление себя / Н. Роджерс // Вопросы психологии. – 1990. – № 1. – С. 164–168.
8. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества / Д.Б. Богоявленская. – Ростов н/Д, 1983. – 173 с.
9. Петровский В.А. Принцип отраженной субъектности в психологическом исследовании личности / В.А. Петровский // Вопросы психологии. – 1985. – № 4. – С. 17–30.

ГОРБУНОВА Н.В.

ЛЕКСИЧНА КОМПЕТЕНЦІЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Найголовнішою ознакою держави та нації є її рідна мова. Міра розвитку рідної мови відображає рівень духовного розвитку нації, її культури. Рідна мова – це перше слово, почуте з материнських вуст, перша колискова пісня, яку чує немовля над колискою, “затишок батьківської хати, веселий гомін дитячого товариства”. К.Д. Ушинський назвав рідну мову “цвітом духовного життя нації”, порівняв її з квіткою, яка “ніколи не в’яне і вічно розвивається”. У мові, за словами К.Д. Ушинського, “одухотворяється весь народ і вся його батьківщина”. Рідна мова, на думку В.О. Сухомлинського, – це безцінне духовне багатство, в якому народ живе, передає з покоління в покоління свою мудрість і славу, культуру і традиції. Він образно називає рідну мову “невмирущим джерелом”, з якого дитина черпає перші уявлення про навколишнє, про свою батьківщину, своє село і місто, а слово рідної мови порівнює з неповторним ароматом квітки. Опанування рідної мови, рідного слова починається з раннього дитинства в сім’ї, серед близьких і рідних дитині людей, а вдосконалення її триває в дошкільних навчальних закладах, школі і протягом усього життя.

Мова – це головний інстинкт, який відрізняє людину від інших живих істот, соціальний зв’язок між людьми, засіб для виявлення свого внутрішнього світу і сприймання нового безмежного знання. Уявлення дитини тільки тоді стають чіткими і ясними, коли вони одержують словесне вираження. Дитина народжується з готовим механізмом для мовлення, але не володіє ним майже до кінця першого року, бо мовлення – це не тільки звуковий вияв, а процес розумовий, який поступово розвивається в дитини, залежно від її інтелектуального розвитку.

Отже, оволодіння рідною мовою як засобом пізнання і способом специфічно людського спілкування є найбільш вагомим досягненням дошкільного дитинства, адже психофізіологами доведено, що саме дошкільний вік є найбільш сприятливим для оволодіння рідною мовою.

Проблема формування лексичної компетентності дошкільників останнім часом досить часто порушується в лінгводидактичних дослідженнях (О. Ама-тьєва, А. Богуш, Ю. Руденко). Проблема лексичного розвитку дітей досліджу-валась ученими в різних аспектах: етапність формування слова як сигналу в контексті взаємодії сигнальних систем дійсності (Н. Данилова, І. Горелов, М. Кольцова, І. Павлов, К. Сєдов); фонетичні, лексичні та граматичні особливості дитячого мовлення на початкових етапах розвитку (О. Гвоздев, Н. Рибніков, Т. Ушакова, С. Цейтлін, О. Шахнарович, Н. Швачкін, Н. Юр'єва); збагачення словника дітей раннього віку (Ю. Аркін, В. Гербова, Г. Ляміна, Г. Розенгарт-Пупко); особливості становлення й розвитку словника дітей (М. Коніна, В. Коник); залежність розвитку мовлення від спільної з дорослим діяльності (М. Єлагіна, Н. Лепська, М. Лісіна); закономірності, принципи та методи на-вчання дітей раннього віку (А. Богуш, К. Крутій, Г. Ляміна, Т. Науменко, Л. Олійник, Л. Павлова, Г. Розенгарт-Пупко, Л. Федоренко, Т. Юртайкіна).

Мета статті – уточнити сутність поняття “лексична компетенція”, ви-світлити результати сучасних наукових досліджень з проблеми формування ле-ксичної компетентності дітей дошкільного віку.

Мовна компетенція охоплює мовні знання (лексичні, граматичні), мов-леннєві вміння (фонетичні та орфографічні) і відповідні соціокультурні знання. Мовленнєва компетенція включає чотири види комунікацій: аудіювання, гово-ріння, читання і письмо. Компетенція в говорінні – це компетенція в діалогіч-ному та монологічному мовленні. Лексична компетенція складається з лексич-них знань і мовленнєвих лексичних навичок, граматична – з граматичних знань і мовленнєвих граматичних навичок; фонологічна – фонетичних знань та мов-леннєво-слухових навичок тощо.

Лексична компетенція – це здатність миттєво викликати з тривалої пам'яті еталон слова залежно від конкретного мовленнєвого завдання та вклю-чати це слово в мовленнєвий ланцюг. Розвиток лексичної компетентності є центра-льним аспектом вивчення мови. Лексична компетенція розглядається як знання вокабуляру та правил словобудування та утворення речень. Центральною лан-кою в роботі над засвоєнням лексичного матеріалу є формування лексичних на-вичок. Лексичні мовленнєві навички – це навички інтуїтивно правильного утво-рення, вживання і розуміння іншомовної лексики на основі мовленнєвих лекси-чних зв'язків між слухо-мовленнєвомоторною і графічною формами слова і йо-го значенням, а також зв'язків між словами іноземної мови. Лексична правиль-ність мовлення визначається сталістю лексичних мовленнєвих навичок. Рецеп-тивні лексичні навички – це навички розпізнавання і розуміння лексичних оди-ниць активного і пасивного мінімумів при читанні та аудіюванні.

Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні визначається обов'яз-ковий мінімум мовленнєвого розвитку дітей узагалі та в межах лексичної ком-петентності зокрема (табл. 1).

**Зміст лексичної компетенції дошкільників
за Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні**

Зміст навчання	Обов'язкові результати навчання
Лексична компетенція Пасивний та активний словник у межах віку; слова-омоніми, слова-синоніми, антоніми; споріднені, багатозначні слова; основне та переносне значення слова; однокореневі слова; образні вирази, прислів'я, приказки, фразеологічні звороти	Словник досягає 4–4,5 тис. слів, у словнику наявні всі частини мови. Дитина вживає слова різної складності, з абстрактним та переносним значенням, синоніми, антоніми, омоніми, епітети, метафори, багатозначні слова, фразеологічні звороти. Знає прислів'я, приказки, утішки, загадки, скоромовки. Володіє формулами мовленнєвого етикету відповідно до ситуації (привітання, прощання, знайомство, вибачення, подяка, прохання, зустріч, комплімент), формами звертання до дорослих і дітей. За кількісною та якісною характеристикою словник дитини досягає такого рівня, що вона може легко спілкуватися з дорослими і дітьми, підтримувати розмову на будь-яку тему, що в межах розуміння дитини

Як видно з табл. 1, словник дітей дошкільного віку містить 4–4,5 тис. слів усіх частин мови. Дитина вживає слова різної складності, з абстрактним та переносним значенням, синоніми, антоніми, омоніми, епітети, метафори, багатозначні слова, фразеологічні звороти; знає прислів'я, приказки, утішки, загадки, скоромовки; володіє формулами мовленнєвого етикету відповідно до ситуації.

Зазначимо, що триєдина мета розвитку словника дошкільників полягає у збагаченні, уточненні та активізації словникового запасу. Система лексичної роботи включає зміст, мету, напрями, завдання (див. рис.). Метою лексичної роботи в дошкільному дитинстві є розвиток умінь дітей доречно добирати слова рідної мови, розуміти їх значення та вживати їх у власному мовленні.

Рис. Напрями лексичної роботи

Як видно з рис., ключовими напрямками розвитку словника дітей є збагачення та кількісне поповнення словника; уточнення значення слова або його засвоєння, тобто діти раннього віку засвоюють пряме та переносне значення слів, багатозначні слова; синоніми та антоніми; систематизація (упорядкування) словника: родові, видові, тематичні; активізація лексичного багажу; виховання дослідного інтересу до слова (дослідна позиція); виховання прагнення говорити літературною мовою (уважне, дбайливе ставлення до слова; де, як, за допомогою яких методів). Серед напрямів лексичної роботи в дошкільному віці можна виокремити такі: кількісне збагачення словника, уточнення значення слів і словосполучень, активізація словникового запасу, виховання поважного ставлення до рідного слова.

Завданнями напряму кількісного збагачення словника є збагачувати словник узагальнюючими словами; словами іншомовного походження, найбільш уживаними в українській мові. У межах напряму уточнення значення слів і словосполучень розв'язувалися такі завдання: розвивати точність і доречність уживання слів відповідно до ситуації спілкування; вчити розуміти, доречно й точно вживати слова, близькі за значенням та функціональною ознакою. Наступний напрям – активізація словникового запасу – передбачав розв'язання таких завдань: активізувати вживання дітьми образних виразів, приказок, фразеологічних зворотів. У межах напряму – виховання поважного ставлення до рідного слова – розв'язували таке завдання: збагачувати словник новими художніми та поетичними виразами, порівняннями, образними словосполученнями, звуконаслідувальними словами.

Завдання розвитку лексики дошкільників за групами найбільш повно подано в програмі А. Богуш “Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку” (табл. 2).

Таблиця 2

Завдання розвитку лексики дошкільників за групами

Вік дитини	Зміст програми
Три роки	Збагачувати словник дітей новими словами відповідно до тем: “Дитячий садок”, “Ігри”, “Іграшки”, “Сім’я”, “Побутові предмети”, “Одяг”, “Взуття”, “Меблі”, “Тварини”, “Птахи”, “Рослини”, “Овочі та фрукти”, “Продукти харчування”, “Транспорт”, “Пори року”, “Явища природи”, “Свята”. Вводити в активний словник дитини нові узагальнюючі поняття. Продовжувати збагачувати словник дітей іменниками, словами, які позначають близьке оточення дитини, далеке, словами, що позначають абстрактні поняття, словами з характеристичним значенням. Вчити правильно користуватися словами, що позначають частини тіла людей і тварин. Збагачувати словник дітей прикметниками: присвійними, які означають фізичні якості людини та інших істот, психичні властивості, особливості характеру, та відносно-якісними прикметниками, прикметниками вищого ступеня порівняння, найвищого ступеня з префіксом “най-“. Збагачувати словник дітей дієсловами, вчити розрізняти значення дієслів з префіксами “за-”, “при-”. Поповнювати словник дієприкметниками, дієприслівниками, прислівниками. Продовжувати розширювати словник дітей синонімами (словами, близькими за значеннями), антонімами (словами з протилежним значенням)

Вік дитини	Зміст програми
Чотири роки	Збагачувати словник дітей новими словами (всі частини мови) відповідно до тем: “Дитячий садок”, “Ігри та іграшки”, “Родина. Родинні стосунки”, “Праця та професії дорослих”, “Транспорт”, “Місто (село, селище)”, “Одяг та взуття”, “Наші найменші друзі”, “Святкові дні”, “Рослини”, “Продукти харчування”, “Ввічливі слова”, “Наша Україна”. Активізувати словник дітей іменниками, які позначають назви предметів та явищ близького, віддаленого та далекого оточення. Збагачувати словник іменниками спільного роду; іменниками, які мають лише одну або лише множину, складними словами зі з’єднувальними голосними, словами, що означають явища природи, взаємовідносини між людьми, родинні стосунки, професії дорослих, національну їжу, національний посуд, національні свята та національну їжу, слова, пов’язані з державою, Україною. Продовжувати збагачувати словник іменниками, які означають збірність, абстрактні поняття, час та простір, узагальнюючими словами. Поповнювати словник прикметниками, які мають коротку форму, присвійними прикметниками, позначеннями ступенів прикметників словами “більше, менше, трохи”. Збагачувати словник дітей дієсловами. Уводити в активний словник дієприкметники, дієприслівники, ступені прислівників, прислівники часу, місця; прийменники, частки. Ознайомити дітей з різними значеннями багатозначних слів. Продовжувати збагачувати словник словами-синонімами й антонімами
П’ять років	Активізувати, уточнювати та збагачувати словник дітей словами відповідно до тематики словникової роботи попередньої групи та в межах нових тем: “Відносини між людьми”, “Гостинність”, “Доброзичливі сусіди”, “Дорожній рух”, “Машини-помічники”, “Спортивні розваги”, “Народні вироби”, “Народні національні символи”, “Українські традиції та обряди”, “Державні символи”. Продовжувати збагачувати словник дітей іменниками, які означають взаємовідносини між людьми, правила поведінки людей на вулиці, правила дорожнього руху; складними словами, які означають назву машин, що полегшують працю людей, словами, які означають спортивні ігри, розваги. Ввести в словник дітей іменники – назви державних та народних символів, традицій, виробів, збірні іменники, що означають сукупну множину, складноскорочені слова, словосполучення. Продовжувати збагачувати словник дітей синонімічними іменниками, словами-антонімами, узагальнюючими родовими поняттями другого порядку. Розвивати стилістичне чуття рідної мови: розуміти слова-омоніми, переносне значення слів; слова, у значенні яких багато спільного. Збагачувати словник дітей дієсловами недоконаного виду, які означають необмежену дію, безособовими дієсловами; словами, близькими за значенням. Вчити доречно й точно добирати дієслова відповідно до ситуації спілкування. Уводити в словник дітей прикметники вищого й найвищого ступенів зі словами “найбільш, найменш, занадто, дуже”. Вчити добирати до іменників якісні, відносні та присвійні прикметники. Поповнювати словник дієприкметниками, формами минулого часу, дієприслівниками, числівниками, прийменниками, частками

Низку досліджень присвячено словниковій роботі з дошкільниками, ознайомленню їх зі словом у різних видах діяльності, особливостям розуміння значення слова дітьми різних вікових груп, опануванню узагальнюючого значення

слів, уведення саме таких, що позначають елементарні поняття (А. Ількова, Л. Колунова, А. Лаврентьева, А. Смага, Є. Струніна) [2; 3]. Ці дослідження довели, що виховання в дошкільнят уваги до змістової сторони слова, його семантики, уточнення значень слів, збагачення зв'язків слова з іншими словами розвиває точність слововживання.

У дослідженні А. Лаврентьевої доведено, що становлення системи лексичних значень слів відбувається поступово. Труднощі у виявленні рівня розвитку семантичної сторони мовлення в дітей четвертого року життя пов'язані з рядом причин: швидкою втомлюваністю, невідповідністю оволодіння фонетичним та змістовим планом слів, а також нездатністю до вичленювання суттєвих ознак слова. А. Лаврентьева довела, що в молодших дошкільників можна сформулювати розуміння та використання в мовленнєвій діяльності лексичних одиниць, семантичних відносин на основі спеціальної роботи, спрямованої на усвідомлення вихованцями місця слова в лексичній системі рідної мови. Формування свідомого ставлення дитини до смислової сторони лексичних одиниць, уміння використовувати їх у мовленнєвій діяльності підводить до оволодіння значенням слова на рівні смислу.

Дослідження Є. Струніної спрямоване на розв'язання широкого кола завдань лексичної роботи, зокрема, на формування в дітей розуміння смислової сторони слова (багатозначності, синонімічних та антонімічних відносин) у старших дошкільників [3]. У працях З. Антонової, І. Волкова, М. Михайлова розглядаються деякі питання методики оволодіння синонімами в процесі навчання дітей дошкільного віку.

Розвитку словника молодших дошкільників присвячено дисертаційне дослідження В. Коник, у якому автор важливе місце в роботі з розвитку словника молодших дошкільників відводить дидактичним іграм, використанню картин. У процесі таких занять діти знайомляться з предметами побуту, іграшками, дізнаються про їх призначення, вчать називати їх відповідними словами. На думку автора, необхідна система, що ґрунтується на чуттєвій основі словника, виробленні вміння узагальнювати предмети та їх властивості, яка б сприяла активному використанню дітьми власного словникового запасу.

Праці А. Бородич суттєво збагатили методику як наукову, навчальну дисципліну. Ряд спеціальних досліджень, присвячених вивченню особливостей засвоєння дітьми лексики рідної мови, проводили Г. Бавикіна, А. Богатирьова, В. Гербова, А. Іваненко, Н. Іванова, В. Логінова, Ю. Ляховська, Н. Савельєва, А. Смага, Є. Струніна, В. Яшина.

Дисертаційне дослідження Н. Кудикіної присвячено проблемі формування словника дітей старшого дошкільного віку в сюжетно-рольовій грі. Дослідниця наголошує на тому, що словниковим запасом дитина оволодіває в процесі вільного нерегламентованого спілкування з оточуючими. Трудова діяльність і побутові процеси сприяють значному збільшенню лексичного запасу за рахунок активного вживання дітьми нових слів у процесі самостійної діяльності. Визначаючи гру як діяльність, що сприяє формуванню словника й мовлення, Н. Кудикіна зазначає, що в грі розвиваються найвищі прояви другої сигнальної системи – мислення та мовлення.

У праці В. Ядешко, присвяченій становленню синтаксичної сторони мовлення в дітей четвертого й п'ятого років життя, аналізуються особливості ово-

лодіння смисловою стороною слова. Автор зазначає, що недостатнє оволодіння лексикою мови призводить до численних неточностей у мовленні дитини як при позначенні окремих предметів, так і їх ознак.

Висновки. Отже, проблема формування лексичної компетентності є актуальною та знаходить відображення в програмах та документах про освіту, а також є предметом багатьох досліджень сучасних науковців.

Література

1. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей: Сутність та шляхи реалізації / А.М. Богуш // Дошкільне виховання. – 1999. – № 6. – С. 3–5.
2. Колунова Л.А. Работа над словом в процессе развития речи детей старшего дошкольного возраста : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 – теория и история педагогики / Л.А. Колунова. – М., 1993. – 24 с.
3. Струнина Е.М. Работа над смысловой стороной слова в процессе развития речи старших дошкольников в детском саду : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 – теория и история педагогики / Е.М. Струнина. – М., 1984. – 23 с.

ГОРОХОВСЬКА Т.В.

ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ТА КЕРІВНИЦТВО САМОСТІЙНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ У ЮРИДИЧНОМУ ВНЗ

Актуальність статті полягає у тому, що формування культури професійного мовлення – одне з практичних завдань навчальної дисципліни “Українська мова за професійним спрямуванням”, яке має важливе соціальне значення. Характер мовленнєвої діяльності фахівця залежить від умов спілкування: мовлення може виникати раптово, під впливом конкретної життєвої ситуації, чи воно може бути заздалегідь продумане, підготовлене. Тож, кожен випускник вищого навчального закладу повинен володіти таким рівнем мовленнєвої підготовки, який би повною мірою забезпечував різні сфери його спілкування. Формується грамотне володіння мовою, тобто вміння правильно використовувати засоби мови для передачі різноманітного життєвого змісту, як на аудиторних практичних заняттях, так і під час самостійного опрацювання матеріалу.

Орієнтація на самостійну роботу – це не лише спосіб здобуття знань, а й один із головних принципів діяльності сучасної вищої школи. Питання, пов’язане з активізацією самостійної роботи студентів, особливо актуальне сьогодні, оскільки самостійна робота відіграє головну роль у пізнавальній діяльності та закріпленні здобутих знань.

Мета статті – розглянути актуальні питання, пов’язані з організацією самостійної роботи студентів у юридичному вищому навчальному закладі: а) планування; б) керівництво самостійною роботою (безпосереднє та опосередковане – через спеціальні навчальні матеріали).

Самостійна робота є важливим засобом навчання, який сприяє формуванню у студентів готовності до самостійного систематичного поповнення своїх знань, виробленню вмінь орієнтуватися в потоці наукової інформації, забезпечує необхідний обсяг та рівень знань, умінь і навичок для розв’язання різних пізнавальних завдань [4, с. 227].

Робочі програми в юридичному навчальному закладі передбачають певну кількість годин, відведених для самостійної роботи студентів на практичних заняттях під керівництвом викладача, а також під час самостійної роботи [6, с. 35]. З точки зору організації, структури та функціонування самостійна робота (як аудитор-